

Den kulturella förevändningen

Om historieämnet, poststrukturalismen
och konflikten som inte får finnas

Sara Edenheim

There is a cautionary tale about the dangers of reducing complex cultural debates to a single set of warring oppositions and then trying to find a position between them.¹

Med avstamp i Kim Salomons utmärkta beskrivning av den svenska historieforskningen som ett balanserat och inkluderande ämne kan det verka lönlöst att försöka driva en annan ståndpunkt. För självfallet håller jag med om att den så kallade kulturella och språkliga vändningen har påverkat historieämnet och lika självfallet håller jag med om att historisk forskning inte verkar ha tagit någon större skada av detta. Vi återfinner ju de facto "historiemedvetande", "berättelser" och "diskurser" i vår forskning på de mest varierande nivåer och i de mest varierande sammanhang utan att detta hindrar den mer traditionella historiska forskningen att utöva källkritik och arkivkunskap.

Ur den synvinkeln är vi ett akademiskt föredöme som med öppna sinnen tar till oss även den svåraste och mest allvarliga kritik. Vår enda ömma tå är, såsom Salomon påpekar, vår outvecklade diskussion kring metodologi och kunskapsteoretiska utgångspunkter. Frågan är hur man kan tolka denna brist? Är det enbart någonting vi har missat av en slump och som vi kan plocka upp utan några större problem eller förändringar i övrigt? Eller ligger det i just bristen på diskussion en, vid det här laget rätt försummad, hund begraven?

Mina åsikter går nämligen isär med Salomons på just den punkt där han menar att lösningen på den kris som målas upp av postmodernismens kritiker inom historieämnet är att tillskriva den postmodernt influerade historieforskningen högre status. Jag skulle nämligen vilja påstå att den redan har en rätt hög sådan: "berättelser" och "historiemedvetande" är begrepp som dominerar fältet och frågan är kanske vad det innebär att ytterligare upphöja denna forskning? I synnerhet som den, enligt både Salomon och mig, inte har

lett till någon direkt förändring av hur vi arbetar och utbildas som historiker. Men där Salomon menar att detta är ett gott tecken, vill jag snarare framhålla detta tillstånd som symptomatiskt för ett panikslaget paradig.

Exorcistisk konsensus?

Den gängse bilden av svensk historisk forskning är att fältet utgörs av två krafter: "sanningssökarna" och "uttolkarna". Dessa anses sedan en längre tid strida sinsemellan och medlare såsom Salomon hoppas kunna sätta stopp för denna strid genom att visa att den är onödig eftersom det egentligen råder enighet och kontinuitet mellan parterna och då i synnerhet rörande metodologi. Salomon visar exempel på detta i sin försäkran att "[p]ostmodernistiskt inspirerade historiker har inte heller nödvändigtvis övergett källkritiken" och att de "inte nödvändigtvis [...] överger centrala värden som kritiskt förnuft och sanningssträvan". Dessa lugnande ord – strategiskt riktade mot nervösa källkritiker – gör mig dock mer vaksam inför vad man anser sig ha förändrat? Om alla historiker delar vissa grundläggande värderingar rörande historia som "sitter i ryggraden på historikerna" och som "ingår i ett sunt förnufts-tänkande" så bör det samtidigt vara svårt att mena att vi har en konflikt inom fältet rörande centrala frågor om vad historiker kan och bör göra.

När historiker menar att de styrs av sitt förnuft, men samtidigt hävdar att de har "inspirerats av postmodernismen", bör man kanske istället ana ugglor i mossen. Det är i denna förevändning som homogeniteten kan urskiljas eftersom onämnbare "extremer" alltid lyser med sin frånvaro. De avvisas nästan per automatik – i Salomons text sker det snabbt och utan pardon: "Historiker liksom sociologer har inspirerats av den språkliga och kulturella vändningen utan att anamma antropologers och litteraturvetares mest extrema relativistiska och antipositivistiska argument." Istället förfäktas att just kombinationen av källkritik och så kallad konstruktivistisk historiesyn ger en hälsosam blandning av vetenskapligt förnuft och humanistisk känsla vilket framförs som en garant för att forskaren kan undvika både objektivism och relativism trots att det oftast hamnar i att man företräder både och. I andra ordalag skulle man kunna uttrycka det som att svensk historieforskning idag drar lite åt det ena och lite åt det andra hållet men att vi i slutändan alla tar vårt förnuft till fånga och enas om att postmodernismen nog kan bidra med ett och annat men att den inte bör appliceras hela vägen ut. För då händer det någonting onämnbart som inte längre kan sägas vara historia.

Det är av den anledningen som jag inte är säker på att den onödiga konflikten inom historieämnet är vare sig en konflikt eller onödig. Men om konflikten inte står mellan traditionella och postmodernistiska historiker kanske det istället är möjligt att påstå att den väsentliga konflikten – den som bör tas

på allvar – står mellan historia som fält och dekonstruktion som projekt. Det är detta antagande jag vill försöka påvisa. Min utgångspunkt är Salomons artikel, vilket i vissa fall kan ses som orättvist eftersom han intar en i sammanhanget djärv position där han vill förespråka öppenhet, bredd och diskussion. I artikeln återfinns dock ändå element som gör Salomons ståndpunkt till en rätt tacksam representant för just det jag vill kritisera.

En intressant följdfråga är varför det dekonstruktionistiska projektet avvisas inom det historiska paradigmet med argumentet att vi redan har tagit åt oss av kritiken? För att försöka besvara denna fråga kommer jag att använda mig av ett par av det fåtal historiker som förespråkar Derridas dekonstruktion (som trots allt är den enda dekonstruktionen) men som sällan läses av svenska historiker. Joan Scott är den mer namnkunniga, men det är inte hennes väl-spridda "Gender – a Useful Category for Historical Analysis" (1986) som är av intresse, utan hennes senare texter i allmänhet och i synnerhet en kritisk recension av en av den kulturella och språkliga vändningens huvudböcker inom historia: *Telling the Truth about History*.² Den amerikanske historikern Ethan Kleinberg gör i sin artikel "Haunting History: Deconstruction and the Spirit of Revision" en likartad observation i anslutning till hur det anglosaxiska historiefältet har hanterat dekonstruktion och han ger även en intressant förklaring till detta tillstånd som jag finner givande att studera närmare.³

Problemet börjar, som jag ser det, i att Salomons beskrivning av postmodernism har lite, om ens något, att göra med det som den skeptiske, traditionella historikern egentligen borde vara rädd för. Förvisso har Salomon helt rätt i att postmodernism är ett brett begrepp som inkluderar en hel del, men det är inte hur tøjbart som helst (och bör inte heller så vara) och till och med i sin begränsade upplaga brukar de flesta som får etiketten klistrad på sig protestera vilt (inklusive undertecknad) eftersom vi inte ser något värde i breda benämningar. När Salomon, med hjälp av Oliver Daddow, visar att traditionella historiker verkar vara oroliga för något de kallar för postmodernism, är det därför sympatiskt att Daddow i sin artikel hellre vill tala om specifika filosofers och historieteoretikers kritik av historisk forskning.⁴ En god vana som Salomon tyvärr inte tar efter. Istället blir "den språkliga och kulturella vändningen" liktydig med allt som har hänt efter positivismen och historiematerialismen där vinsten består i att den stora berättelsen är bruten och ingen historiker med sans och vett längre vill hävda att de sitter på den absoluta sanningen. Detta är en identitet som enbart grundar sig i ett avståndstagande där det enda vi verkar vara säkra på är att vi inte längre är positivist. Vilket väl egentligen tyder på att vi inte har en aning om var vi själva befinner oss just nu? Mer exakt vad som i dag håller samman historieämnet har vi således svårt att sätta ord på och det är därför kanske inte underligt att en oroande känsla av att "anything goes" infinner sig hos en del traditionella

historiker, samtidigt som en bristande utbildning i just vetenskapsfilosofiska frågor har gett upphov till att nidsbilden av den "relativistiska postmodernisten" ibland besannas trots goda teoretiska ambitioner.

Vad detta post-positivistiska paradigm förmodligen grundar sig i, oavsett om man arbetar med "berättelser om X", "ideologin Y:s historiekultur", "diskursen om Z" eller "Fru Filantrops liv och leverne", är att vi tror att vi undviker både sanningsanspråk och relativism genom en automatisk tilltro till den teoretiska och metodiska kompromissen. Detta verkar i första hand ha skett genom att vi har bytt ut "wie es eigentlich gewesen ist" mot "wie man es eigentlich verstehen muss" i tron att förståelse innebär ett mindre anspråk på det förflutna än sanningen. Även om de flesta historiker menar att de håller källkritiken som vårt ämnes kärna, skulle jag således vilja hävda att det snarare är denna vilja att förstå, i bemärkelsen att finna en mening, som för tillfället utgör historikernas gemensamma utgångsläge. Jag tror till och med att det är möjligt att påstå att förståelse av det förflutna utgör detta paradigms outtalade ledmotiv; ett motiv som oproblematiskt går ihop med vilken position man än väljer att inta i förhållande till den så kallade kulturella vändningen, men som samtidigt inte kan diskuteras – och ännu mindre kritiserats – vare sig inifrån eller utifrån. För vad är det för fel på att vilja förstå?

Hermeneutikens tysta hegemoni

Detta paradigmatiska krav på förståelse kan förmodligen passa in under epitetet hermeneutik utan att alltför många historiker skulle protestera. De ordalag som Salomon använder i sin artikel är i alla fall slående lika några av hermeneutikens grundbegrepp: "tolkning", "förståelse", "horisonter", "självreflektion" osv. Han ger även en del prov på hur den specifikt Gadammerska hermeneutiken hör hemma i historisk forskning: "En viktig uppgift för historikerna är därför att inringa det förflutnas horisont och att utveckla en dialog i vilken det 'autonoma' förflutna har rätt att ifrågasätta våra försök att tillrättalägga. Vi får acceptera att det förflutna har en egen röst, som vi inte får nonchalera, trots att vårt eget samtidsperspektiv tränger sig på och styr infallsvinklar och perspektiv." Men även mer allmänt hållna hermeneutiska imperativ återfinns: "Historikerna ska i viss mån *lära känna* aktörerna [...] Ambitionen är att begripliggöra det förflutna genom att *se sammanhang* och göra konkreta företeelser begripliga, en strävan som genomsyras av ett *förklaringsstänkande*" (min kursiv).

Historiefilosofier alltifrån Nietzsche, Derrida till Žižek går dock inte att pytsa in i samma fack som denna hermeneutiska historia.⁵ Och man finner heller inget stöd för dem i Salomons tillägg att "[f]rågan varför har ersatts av de mindre djupborrande vad och hur." Detta är förvisso ett vanligt förekommande missförstånd även inom andra ämnen, men ger i detta sammanhang i

första hand ett exempel på historikernas specifika appropriering av postmodernistisk teori.⁶ Frågan varför är nämligen ytterst central inom den så kallade poststrukturalismen, men det är inte frågan om samma varför som historiker är vana vid. Det är varken svar på varför händelse A ledde till händelse B eller vilket universellt giltigt tillstånd som har gett upphov till fenomen X som någon av ovanstående historiefilosofier är ute efter. De skulle snarare vara ute efter att undersöka exempelvis varför vi här och nu eftersträvar den typ av hermeneutiskt meningsskapande som dominerar det post-positivistiska paradigmet. Med andra ord, en betydligt mer kritisk och aktuell frågeställning som sätter fokus på oss själva och historieskrivningens plats i samtiden. Det är även genom denna fråga som den ständigt påstådda nihilismen och relativismen i första hand hamnar på kompromissforskningens tallrik, eftersom den poststrukturalistiska kritiken kräver ett ställningstagande av etisk karaktär.⁷ Just frågan varför innebär därför ett ställningstagande där forskaren avkräver sig själv ansvar för detta ställningstagandes politiska och materiella effekter. I samtiden. Inte i ett svunnet förflutet landskap.

Detta för oss in på frågan om samhällsrelevans. I det post-positivistiska paradigmet verkar samhällsrelevans innebära att man tillfredsställer "allmänhetens" antagna behov av meningsskapande eller, för att appropriera ett par populära begrepp inom paradigmet: att tillgodose det historiska medvetandets krav på en historiekultur.⁸ Detta gäller även (och kanske i första hand) den forskning som ger oss en karta av en annan historiekultur, men inte diskuterar den egna. Salomon skriver i det sammanhanget att den historiska forskningens syfte är "att inringa och få insikt i meningsskapande processer" där han dock undviker att svara på den givna följdfrågan vad denna insikt ska användas till. Det verkar helt enkelt finnas ett egenvärde i att exempelvis påvisa ett allt större antal berättelser där siktet enbart är inställt på att motbevisa (det redan förkastade) antagandet att det enbart finns en stor berättelse. Varför dessa mindre berättelser struktureras såsom de gör och vilken effekt själva denna strukturering har, verkar inte centralt, och inte heller vad samtiden förväntas göra med berättelserna (annat än att konstatera att "det finns flera").⁹ Faktainsamlandet kan snarare sägas ha kompletterats med ett berättelseinsamlande (och ett liktydigt historiekulturinsamlande) där arkivet utgörs av själva avhandlingen eller forskningsartikeln, men där det kumulativa ändå fyller samma arkiverande och vetenskapliggörande funktion som hos den mest Linnéinspirerade positivist. Salomon uttrycker detta i en mening som eventuellt är ett syftningsfel, men i så fall ett talande sådant: "historievetenskap är inte en kumulativ massa av faktaobjekt för kunskap utan istället [en kumulativ massa av?] berättelser och återberättelser om dessa objekt."¹⁰ Står vi inte i så fall inför just samma problem som Salomon, medels Hunt och Bonnell, pekar ut som ett positivistiskt problem?¹¹

Och även om man av någon anledning inte anser att denna ackumulation är ett problem, kvarstår likväl ansvaret att tala om vad vi förväntar oss att det resterande samhället ska göra med alla berättelser och historiekulturer som vi samlar på oss. Är tanken helt enkelt att vi bör producera fler och fler alternativ för den enskilda individen att välja och vraka mellan, eller för att formulera det i något skarpare och tydligare ordalag, är vår uppgift att, medels logotypen "forskning", ge folket valfriheten att köpa sig den berättelse som bekräftar just deras livsstil bäst? Att genom marknadsföring av fabrikantens egna bäst i test-resultat, sälja avskräckande historier om de Andras missbruk av historia? Oavsett om detta är den enskilda historikerns intention eller inte, är det förmodligen möjligt att påstå att effekten av vad vi gör är den ovannämnda.

Lösningen på detta problem finner man förmodligen inte genom att, som Salomon, ställa sig skenbart problematiserande frågor. Alla tar nämligen för givet att det är bra att vara bra på historia – oavsett om detta innebär att man kan mycket om lite eller lite om mycket. Vilket är ett föga överraskande utgångsläge för historisk forskning eftersom det är i egenskap av forskare som vi sätter upp dessa självbevarande premisser. Men frågan är om det är ett intellektuellt ärligt utgångsläge om det inte först har diskuterats och undersökts?

Protester kan eventuellt höjas mot denna beskrivning. Skriver exempelvis inte även Salomon att historisk forskning bör vara "inriktad på tolkningar av det förflutna och hur dessa tolkningar brukas" och att syftet är "att analysera på vilket sätt historien tar form i människors föreställningsvärld"? Här krävs det nog att man är insatt i den specifika forskning som Salomon förespråkar för att utifrån den förstå att vad han menar med det förflutna inte är det förflutna som koncept, eller ens det temporalt förflutna i sig, utan specifika händelser i det förflutna. Det är med andra ord dessa händelser som ska tolkas. Samma sak gäller för "historien" (som symptomatiskt används synonymt med "det förflutna"), där den svenska forskningspraktiken är inriktad på hur så kallade historiska händelser tar form i människors föreställningsvärld. Att studera hur föreställningar om det förflutna, som koncept, och hur föreställningar om historia, som koncept, konstituerar och konstitueras utgör inte huvudfokus. Sådana diskussioner brukar istället få ge plats åt en naturalisering av vissa antaganden rörande mänsklig konstitution i förhållande till dylika temporala anspråk (se fotnot 8 för exempel).

En annan protest skulle kunna utgå från att den språkliga och kulturella vändningens historiker faktiskt vet med sig att de inte skriver annat än fiktion och att de därför också är medvetna om att, såsom Salomon skriver, "gränsen mellan akademisk historieforskning och mer allmänna kunskaper om det förflutna är porös". Detta verkar dock, istället för att ge upphov till en diskussion om vad fiktion kan tänkas betyda och antyda, tas som en intäkt

för att man har lyckats med den eftersträvansvärda samhällsrelevansen där historiker och skönlitterära författare tillsammans kompletterar varandra i sina olika bidrag till den kumulativa förståelsen av händelser i det förflutna. Utan att jag vill ge avkall på den emancipatoriska möjligheten i forskningen, menar jag att om elitism, i betydelsen initierade diskussioner, någonsin bör åkallas, så är det i det sammanhang där gränsen har suddats ut mellan det som vissa får skattepengar för att göra och andra ägnar sig åt på fritiden (och även betalar för).

Det kan verka motsägelsefullt att en poststrukturalist som jag själv framhävar en sådan traditionell syn på vetenskap, men om jag exempelvis vill definiera vetenskap som strävan att påvisa metafysiska antaganden, kan jag förvisso inte i förväg uttala mig om vilka former en sådan strävan kan ta sig (varför inte fiktionen?). Jag bör dock i alla dessa former kunna finna förbindelser till denna vetenskapliga ambition, det vill säga en koherens mellan det vi vill kalla för vetenskap och det vi vill kalla för forskning. Det kan utifrån det aldrig bli frågan om "anything goes" och det kan inte heller bli frågan om forskning på "allmänhetens" villkor och önskemål. Den porösa gränsen mellan forskning och så kallad allmänkunskap är således ett oroväckande tillstånd. Men istället för att bemöta detta med en ordentlig metodologisk diskussion, verkar tillståndet istället kunna passera i termer av odefinierad mångfald. I den situationen kan det vara bra att ta till sig Scotts uppmaning att inte överge historiskt tänkande "even (or especially) in the name of the defense of history".¹² En uppmaning som implicerar fortsatt solidaritet med ämnet, men ett avståndstagande från dess nuvarande inställning och studieobjekt.

Det försvunna studieobjektet

Nu skulle man eventuellt eftersöka en redogörelse för huruvida hermeneutiken hör hemma i postmodernismen och om det som jag här kallar för poststrukturalism i så fall över huvud taget är en del av denna tradition. Frågan är dock om dessa inriktningars respektive hemvist är av betydelse för en vetenskapsfilosofisk diskussion. Det är nämligen inte etiketten som är av intresse här, utan just innehållet. Det är nog både enklare och mer givande att konstatera att Gadamer och Derrida inte är eniga om mycket, att Ricoeur och Žižek rör sig i olika idévärldar, att Hayden White ogillar Derrida och att den sena Scott inte har mycket till övers för den tidiga.¹³ Och det väsentliga och intressanta för oss är att svenska historiker har anammat Gadamer, Ricoeur, (delar av) Hayden White och den tidiga Scott men med beslutsam systematik ignorerar de övriga trots att de alla framför väl utvecklade historiefilosofiska ståndpunkter. Frågan som är värd att ställa är således varför?

Man skulle kunna beskriva historia som ett ämne med en hemlighet som

till varje pris måste förbli hemlig. Till skillnad från samhällsvetenskapliga ämnen såsom sociologi och antropologi eller humanistiska ämnen såsom litteraturvetenskap och filosofi, arbetar nämligen historiker med ett studieobjekt som inte (längre) finns. Vi vill studera det förflutna, men det förflutna är inte längre där att bli studerat som ett sedvanligt objekt (en informant, en bok, en text). Istället för att fundera på implikationerna av denna situation, verkar en stor del av den historiska forskningen handla om att skyla över detta tillstånd. Antropologerna kom exempelvis ganska fort fram till att inte ens ett existerande studieobjekt är så enkelt att studera. Ett sådant objekt kan protestera mot ens slutsatser, eller, vilket kanske är vanligare, drabbas av ens slutsatser, och utifrån den erfarenheten började de istället att ifrågasätta ämnets kolonialiserande karaktär. Historikerna däremot har ganska ostört kunnat fortsätta sin kolonialisering av studieobjektet och på så sätt kunnat bortse från att det faktum att ingen kan protestera, att objektet inte kan drabbas, inte gör forskningen mindre oetisk.

Att ägna sig åt sökandet efter meningar i det förflutna, ”den sammanmälta horisonten”, utesluter exempelvis möjligheten att det inte finns någon mening att hitta. Att lägga en del (en källa) till en helhet (en period) för att bättre förstå en händelse i det förflutna (”den hermeneutiska cirkeln”; ”historisering”) utesluter på samma sätt tillståndet att denna sammanlagda förståelse har lite, om ens något, att göra med vad en enskild individ och reellt existerande tanke från den studerande tidsperioden kunde omfatta, eftersom ingen individ hade tillgång till en sådan efterkonstruktion. Denna metodologi bidrar snarare ytterligare till den institutionaliserade idén om att ”historikern sitter på facit” och därför kan säga någonting mer om en viss tidsperiod än de som då levde kunde göra.¹⁴ En situation som även den känns igen från den tidiga antropologin, där den västerländska upptäckaren alltid antogs veta mer om urinvånarna än urinvånarna själva. Lösningen för historieämnet kan dock inte vara att låta den subalternen tala (vilket väl inte ens skulle kunna ske tillfredsställande genom okommenterad publicering av källmaterial). Vi måste istället ställa oss den mycket obekväma frågan vad vi ska med all denna efterkonstruerade förståelse till? Behövs den? Kan den användas till någonting som inte förutsätter metafysiska antaganden? Svaret på frågan är inte givet. Det är snarare en öppen fråga som letar efter ett svar. Varför då oavslutligen avvisa den innan den ens har hunnit ställas?

Om vi börjar med att ogiltigförklara argumentet att dessa avvisade historiefilosofer är mer svårlästa än andra teoretiker, återstår det rätt tråkiga och uppenbara argumentet att avvisandet sker på grund av rädsla för att det trygga och beständiga historieämnet ska förändras och förvandlas till någonting man inte känner igen (sig själv i). Och i denna rädsla inkluderas förmodligen även de historiker som gärna säger att de har inspirerats av postmodernis-

men. Kanske att den till och med framför allt inkluderar dessa? För kan man verkligen säga att man har inspirerats av postmodernismen och ändå kalla sig för postmodernist? Innebär inte ofta denna inspiration om inte bokstavligen, så åtminstone i den wittgensteinska praktiken) att man har valt ut vissa delar av en radikal idé, men i övrigt håller sig kvar i en redan utstakad metod och historiesyn? Är inte just det förfaringssättet – att inte ta helt avstånd, men inte heller ta helt ställning för – egentligen det effektivaste sättet att slippa arbeta med de uteslutna delarna som man inte har valt samtidigt som man kommer undan kritiken från båda håll? Är det inte just så man oskadliggör hotet för att kunna fortsätta i samma tankebanor som tidigare? För oavsett om man vill vara poststrukturalist eller inte, tror jag att man i det här sammanhanget kan hålla med Derrida när han konstaterar att historiebegreppets metafysiska karaktär inte är ”ett obetydligt predikat som kan avlägsnas genom en sorts lokal beskärning, utan en generell rubbning av organisationen, utan att hela systemet sätts i arbete”.¹⁵ Och en sådan förändring är trots allt både jag och Salomon eniga om att vi hitintills inte har sett.¹⁶

Det är även en sådan förändring som kräver en vetenskapsfilosofisk diskussion och som många historiker förmodligen inte alls känner sig utbildade till att hantera. Men det måste ändå vara möjligt att framhålla att det är i en sådan diskussion varje forskningsprojekt bör ta sin utgångspunkt för att vi ska kunna vara medvetna om vad som impliceras, utesluts och cementeras i och med den egna forskningen. Är vi inte insatta, måste vi helt enkelt bli det. Det berättelsebegrepp som exempelvis Salomon förespråkar ställer dock inga sådana krav; det är snarare grundat på ett antal obestridliga antaganden om vad som är bra respektive dåligt: mångfaldiga och identitetsbekräftande berättelser är per automatik någonting bra, precis som förståelse för det förflutna anses vara både möjlig och önskvärd. Avvikande åsikter på dessa punkter är med samma automatik dåliga och har förmodligen en högst tvivelaktig agenda. Eller som Scott beskriver situationen: ”History is no longer a disputed, concrete practice, it is simply that which ’fulfills a fundamental human need’ for memory”, och hon fortsätter med att lakoniskt konstatera att ”those who question it have already been defined as enemies of history”.¹⁷

Den förtigna fienden

För att bilda ett paradigm krävs självfallet att man utesluter andra möjligheter och i historikernas fall återfinns det egentliga hotet i den ständigt avfärdade och sällan diskuterade ”extrema varianten av postmodernism”. Det är därför inte förvånande att man även i Salomons strävan att lugna oroliga historiker för postmodernismens utmanande kritik, återfinner en sådan exorcistisk

retorik: ”Viktigt att notera är också att postmodernistiska extrempositioner, som avvisar att det finns en verklighet utanför språket, inte har förfört historikerskrået.” Såsom redan antytts, tillskrivs dessa förförande extrempositioner sällan referenser; historiker på båda sidor i den icke-existerande konflikten nöjer sig oftast med att skriva ”relativister”, ”nihilister” eller – det alltid lika beklämmande – ”fascister”, men verkar närmast vara rädda för att frammana det hotfulla spöket medels namngivning. I Salomons artikel får vi i samma anda bara en mycket liten ledtråd till vad detta spöke kan bestå i, då han i princip enbart hänvisar till ”antropologerna och litteraturvetarna”. Det krävs gissningar och antaganden för att kunna peka ut den onämnbare fienden, men jag tror mig ändå vara ganska säker på att jag har träffat hyfsat rätt i mina referenser till Derrida, Scott, Jenkins, Ermarth och Žižek eftersom de är forskare som alla har det gemensamt att de har ställt sig kritiska både till historieskrivningens temporala anspråk och till idén om just förståelse som ledmotiv. Till skillnad från vad många historiker verkar anse, har dessa onämnbare inte enbart positivismen och sanningsanspråket som måltavla för sin kritik. De riktar sig snarare mot metafysiska antaganden i allmänhet och däri inkluderas även idén att det förflutna kan fångas, frammanas eller rekonstrueras genom historikerns meningsskapande förståelse.

Ett likartat missförstånd finner man i det vanligt förekommande påståendet att ”postmodernistiska extrempositioner [...] avvisar att det finns en verklighet utanför språket” (Salomon). Ett klagörande av detta missförstånd leder dock inte till en lugnande slutsats av det slag som Salomon strävar efter där alla historiker – oavsett vetenskapligt ställningstagande – ”trots allt” tror på samma sak. Det solipsistiska och idealistiska antagandet att det inte finns någon verklighet utanför språket har sin främsta företrädare i Descartes och spelar snarare en central roll i den traditionella västerländska subjektuppfattningen. När Derrida menar att det inte finns någonting utanför texten, handlar det om att ifrågasätta det metafysiska antagandet att ett fenomen i en kontext får sin mening och position genom en direkt och heltäckande relation till någonting fristående utanför kontexten. Det är lika mycket en kritik mot den platonska idealismens föreställning om att ordens verklighet skulle vara primär som mot den mest positivistiska materialismens naiva förväntningar om att den materiella verkligheten oproblematiskt avspeglas i orden. Ordet/fenomenet får istället en betydelse och en funktion i relation till andra ord i (kon)texten. Vad dekonstruktionen strävar efter är att kunna utforska det som texten utesluter (”språkets Andra”). Verkligheten, erfarenheten och känslorna uppstår i (kon)texten och det som utesluts ur denna verklighet görs närmast överkligt. Det som konstituerar oss är således inte det närvarande, utan istället det frånvarande, det uteslutna, det ”omöjliga”. Fortsatt uteslutning är således fundamental för fortsatt reproduktion av det egna subjektet och den egna

världsbilden och det är av den anledningen som det är lättare att tro på en närvarans metafysik än Derridas *différence*. Denna redogörelse är självfallet alldeles för kort för att hoppas på begriplighet, men mitt syfte är i första hand att visa att poststrukturalistiska tänkare inte alls ser sig som idealister och att de mycket aktivt diskuterar just det som de anklagas för att bortse från. Materia, verklighet och kropp är centrala begrepp för de flesta av dem och det kan därför inte ses som intellektuellt övertygande att de blir avvisade i en handvändning medels ordalag som de flesta historiker inte ens skulle använda för att avvisa en utrotningshotad positivist.¹⁸

En annan aktuell dikotomi som upptar många poststrukturalistiska forskares diskussioner är subjekt och objekt. Inom historisk ”kompromissforskning” verkar denna diskussion ha förbisetts och istället utgår man från att det även i denna dikotomi finns en vinnare och en förlorare. Det är tänkbart att detta missförstånd har sin upprinnelse i en sammanblandning av begreppen subjektifiering (processen att bli ett subjekt) och subjektivitet (att utgå från den egna upplevelsen), vilket kan förklara varför exempelvis Salmon i sin artikel menar att postmodernismen har bidragit till att förskjuta fokus från objektivitet till subjektivitet, från fakta till tolkning. Det subjektiva (den enskilda individen, den specifika gruppen, den unika upplevelsen) är ur ett poststrukturalistiskt perspektiv minst lika beroende av metafysiska antaganden för att kunna ”kartläggas” som någonsin det objektiva. Exempelvis var Joan Scotts artikel ”The Evidence of Experience” ett väsentligt inlägg i just den debatten.¹⁹ Ett inlägg som dock hörsammades av få historiker. Det är således inte poststrukturalismens poäng att sätta subjektet i centrum eller ens att om och om igen komma fram till att all tolkning är subjektiv. Målet är istället att fullständigt implodera det vedertagna motsatsförhållandet mellan subjekt och objekt, mellan det materiella och det språkliga, mellan aktör och struktur, mellan fakta och tolkning. Utifrån det fungerar Salomons artikel som en plädering för en fortsatt uppdelning mellan dessa dikotomier, där förhoppningen inte sträcker sig längre än till att postmodernismens ”mjuka” perspektiv och positivismens ”hårda” trots allt mår bäst av att komplettera varandra. Med andra ord just en sådan ”it takes two to tango”-slutsats som poststrukturalismen är ute efter att dekonstruera.

Vad med det marxistiska spöket?

Ett återkommande antagande när man läser texter som förespråkar kompromissforskning även inom andra ämnesområden än historia, är att man har lyckats motbevisa inte bara stora berättelser i allmänhet, utan ”Den stora berättelsen”. Av sammanhangen att döma förstår man oftast att ”berättelsen” inte är vilken som helst, utan det marxistiska meningsskapandets berättelse.

Utifrån det har det i sin tur skapats en bild av postmodernismen som en reaktion mot marxistisk teori. Även om inte minst historiematerialister har varit högst delaktiga i skapandet av denna bild, är antagandet ändå problematiskt av tre anledningar. För det första, vilar det på idén att postmodernistiska forskare inte kan vara marxister, trots att hela det postmarxistiska fältet är ett ganska talande exempel mot detta. För det andra, verkar avståndstagandet från marxistisk teori snarare handla om en inre maktkamp mellan olika lokala forskarpositioner som härstammar från en "svunnen tid" då historiematerialister ansågs dominera fältet.

Den tredje problematiken finner vi exempel på i Salomons artikel när han argumenterar för att det inte längre finns någon konflikt: "Att striden har lagt sig kan också bero på att etiketterna postmodernismen, den språkliga och kulturella vändningen och ny kulturhistoria rymmer ett relativt brett spektrum av olika forskningsinriktningar. [...] Det finns ingen ideologisk tydlighet på samma sätt som när historiematerialismen hade ett problemformuleringsprivilegium." Eftersom det Salomon inkluderar i postmodernistiskt inspirerad historisk forskning inte kan sägas vara vare sig dekonstruktion, postmarxism eller radikaldemokratisk teori, och eftersom det fält han försvarar explicit utgår från en liberal subjektuppfattning, måste nog dock hans forskningsfälts ideologiska tydlighet – ur ett poststrukturalistiskt perspektiv – närmast ses som klichéartad. I synnerhet när en väsentlig strategi inom denna ideologi är att framställa sig själv som just icke-ideologisk.

Det ironiska i sammanhanget är att Salomon i detta fall tangerar Fukuyamas paroll att historien har nått sitt slut. Vår postmoderna tid ses som den unika neutralitetens tidevarv där vi inte låter oss styras av ideologier och liknande myter. Alla ideologier är döda och passé och varje forskare som ändå låter sig påverkas av en sådan är hopplöst ute. Historisk forskning kan därför med gott samvete ägna sig åt att studera exempelvis marxismens inverkan på det förflutna, men det finns däremot ingen anledning att studera samtiden annat än om någon vilseledd stackare envisas med att återuppliva detta marxistiska spöke. Stödet för denna historiesyn är omfattande bland svenska historiker, varav det mer omtalade och kontroversiella härstammar från myndigheten Forum för levande historia.²⁰

Svenska historikers utdrivande av det marxistiska spöket är intressant av många anledningar.²¹ Det hjälper oss exempelvis att visa på det självutnämnda toleranta postpositivistiska paradigmet konstitutionerande gräns och hur denna gräns upprätthålls genom ett förmodligen oöverträffat problemformuleringsprivilegium, där naturaliseringen av den liberala ideologin framstår som både utgångspunkt och syfte för historisk forskning. Det är trots allt inte en slump att den subjektuppfattning som historisk forskning gjort outhärlig härstammar från liberalismens subjektuppfattning. Därför

är poststrukturalistisk kritik av dessa uppfattningar lika mycket ett hot mot en ideologi som ett forskningsparadigm.

Vad ska vi lägga krutet på?

”Paradigmet har inte sprängts i bitar, vilket det enligt det kuhnska tänkesättet borde ha gjort när oförenliga strömningar konfronteras istället för att samsas. Däremot har paradigmet töjts och sträckts samtidigt som nya gränser utstakats.” Med dessa ord avslutar Salomon sin plädering för en enad historisk forskning där postmodernistiska tolkningar oproblematiskt samsas med källkritikens historiesyn. Såsom bör ha framgått av min analys ovan, anser jag att det föreliggande paradigmet snarare har slagit knut på sig själv i sin strävan att hålla de ”oförenliga strömningarna” borta. Det kan därför inte sägas ha skett någon konfrontation – och därmed inte heller en möjlighet för ett eventuellt, om än mindre troligt, samförstånd. Ett tillstånd som således bör oroa inte enbart de av oss som ser ett värde i vetenskapsteoretiska konflikter, utan även dem som fortfarande tror på kompromisser och konsensus. Det är utifrån det som jag skulle vilja avsluta med att argumentera för hur historieämnet skulle kunna utveckla en bättre självförståelse för att kunna orientera sig både inom och utanför det dominerande paradigmet oavsett vilken vetenskapsteoretisk position den enskilda studenten eller forskaren önskar representera.

De flesta forskare torde ha lagt märke till att det fluktuerar ett antal välkända kodord inom det fält som kallar sig för postmodernistiskt inspirerat – det råder förmodligen en så total konsensus kring vilka dessa är oavsett sida i debatten att jag inte ens behöver räkna upp dem. Vad vi är mindre säkra på är om dessa kodord per automatik medför en stringent teoretisk och metodologisk hållning. Det problematiska med dagens sammanknutna paradigm är nämligen att detta besynnerliga gap mellan teoretisk ansats och faktisk utgång ibland har den effekten att ”postmodernistiskt influerad” historieskrivning lever upp till kritikernas fördomar. Utifrån det kan jag hysa förståelse för att de är trötta på att se ytterligare en diskurs eller social konstruktion flyga förbi i en uppsats eller en avhandling utan någon synbar bak- eller eftertanke. Och dessa postmodernismens kritiker bör faktiskt ha en viss eloge för att de ibland lyckas sätta fingret på just den springande punkten: Kan man bedriva historisk forskning ur ett stringent postmodernistiskt perspektiv? Frågan är faktisk väsentlig oavsett vilket paradigm vi vill arbeta utifrån och bör därför ställas av fler än den språkliga vändningens kritiker. Dess svar kan nämligen ha högst intressanta och både teori- och metodutvecklande effekter som vi inte kan uppnå vare sig genom att bannlysa ”kodorden” eller, att liksom Salomon, förklara frågan irrelevant. Glappet har nämligen inte uppstått genom begreppen i sig utan för att det saknas en metodologisk diskussion och utbildning

kring hur de kan appliceras inom just historisk forskning och då i synnerhet en diskussion kring huruvida de ens kan appliceras utan att det som vi kallar för historisk forskning samtidigt måste omdefinieras. Det som ger mig hopp i det sammanhanget är att själva begreppen till och med i en avradikaliserad icke-kontext, trots allt, verkar antyda något hotfullt, eftersom kritiker såsom Arne Jarrick eller Göran B. Nilsson frekvent oroar sig över vart en sådan teoribildning kan tänkas barka hän oavsett om det verkligen har barkat hän åt något antaget oönskat håll i den uppsats eller avhandling som de kritiserar.

Dessa kritikernas svar på frågan vart är dock alldeles för oinitierat och polemiskt för att kunna användas i en seriös diskussion. Vad som krävs är en annan förberedelse för denna fråga, en omstrukturering av ämnets utbildning, både vad gäller dess syfte och dess innehåll. Den traditionella teorilösheten inom historieämnet har helt enkelt givit även den postmodernistiskt inspirerade forskaren halvdan kunskap om vad vi egentligen håller på med och detta leder till att en radikal ansats utan större problem kan anammas av det traditionella forskningsparadigmet. Vi står helt enkelt med teorier som saknar metodologiska motsvarigheter i vår praxis och som därigenom riskerar att avradikaliserar när de inte tillåts söka sig utanför den traditionella historiska metoden och kunskapssynen.

Denna brist kan inte sägas beror på en outvecklad historisk teoribildning i en akademisk allmänhet, utan på en outvecklad historisk teoribildning inom historieämnet i synnerhet. För det finns trots allt många historiefilosofier och många diskussioner dem sinsemellan som har pågått i närmare 300 år nu. Extremt få av dessa återfinns dock på våra kurslitteraturlistor och det är trots allt medels dessa listor som den paradigmatiska agendan inom historisk forskning både yttrar och reproducerar sig. Vad som därigenom saknas är en möjlighet för studenter och framtida forskare att på djupet förstå det fält som de eventuellt vill skriva in sig i. För oavsett om framtidens studenter och forskare vill kalla sig poststrukturalister, historiefilosofier, positivist eller, än värre, hermeneutiker, har de rätt att känna till att historia inte behöver vara ett självklart ämne med ett självklart material med en tillhörande självklar metod. Och på den punkten finner jag glädjande stöd hos Salomon, när han mot slutet i sin artikel faktiskt ställer den fråga som den forskning han förespråkar annars verkar smyga runt som katten kring het gröt: "Varför forskar vi över huvud taget om det förflutna?" Liksom jag, konstaterar han även att "[s] varet på den frågan är inte entydigt. Det utgörs av en fortlöpande diskussion om historievetenskapens villkor och förutsättningar samt om vad historievetenskapen specifikt kan bidra med." Det är trots allt enbart utifrån en sådan avnaturalisering av ståndpunkter som man sedan kan inta just en ståndpunkt. Utifrån det tror jag även att det finns en del att vinna på att inta en position i detta sammanhang som varken förespråkar eller förkastar "postmodernism",

utan istället utgår från att förespråka teoriutveckling och historiefilosofi i allmänhet. För frågan är om inte det spöke som hemsöker historieämnet helt enkelt stavas ”teori” snarare än ”postmodernism” eller ”marxism”, men att dessa termer har sammanblandats på grund av den gemensamma rädsla för förändring som de alla framkallar. En rädsla som dock innebär att man tar avstånd från den enda fria forskning man kan tala om, nämligen den som har förmågan att spränga paradigmen.

The Cultural Turn (coat) – About History, Poststructuralism and the Fear of Conflict

This article is part of a thematic debate concerning postmodernism, the cultural turn and Swedish historical research. It is foremost an answer to professor Kim Salomon's claim that the cultural turn is an integrated part of historical research and education and that there are no major theoretical or epistemological conflicts between a traditional and a postmodern point of view. The author presents arguments against this view and points out the fundamental differences concerning, e.g., knowledge, agency, power, and temporality and claim these to be part of two incommensurable paradigms. The article also presents a definition of a poststructuralist approach to history, referring mainly to Jacques Derrida and Joan W. Scott. Applying Derrida's "hauntology", the author tries to explain why the field of history believes itself to be open to changes by selected references to what is usually, and somewhat casually, called "postmodernism", while the so called "extreme versions of postmodernism" (usually meaning Derrida) are foreclosed. As a concluding remark, the author proposes a historical research and education more concerned with its own position in present day society and more informed about the field of philosophy of history in general.

Keywords: history, postmodernism, the cultural turn, poststructuralism, philosophy of history, hauntology, Marxism, consensus

Noter

- 1 Joan W. Scott, "Forum: Raymond Martin, Joan W. Scott, and Cushing Strout on *Telling the Truth about History*", *History and Theory*, 1995:4, s. 329.
- 2 Joan, W. Scott, "Gender – a Useful Category for Historical Analysis", *The American Historical Review* 1986:5; Joyce Appleby, Lynn Hunt, Margaret Jacob (red.), *Telling the Truth about History*, New York 1994.

- 3 Ethan Kleinberg, "Haunting History: Deconstruction and the Spirit of Revision", i *History and Theory: Theme issue 46* 2007. Jag kunde också ha utgått från Keith Jenkins uppdelning mellan "upper case history" (metanarrativ) och "lower case history" (narrativ), eftersom även den blottlägger den nervösa inställningen till postmodernism inom den dominerande "lower case"-historien. Se: Keith Jenkins, *Why History? Ethics and Postmoder-*

- nity, London/New York 1999. Jenkins kritik utgår dock även den till stor del från Jacques Derrida (och Elisabeth Ermarth), med den skillnaden att hans texter har mer av en introducerande karaktär än en förklarande. Jenkins lyfter däremot den minst lika intressanta frågan om varför uttalade poststrukturalister så ofta verkar hantera historisering som en oproblematiserad metod i deras strävan att påvisa vissa fenomeners föränderlighet. För likartade iakttagelser se även Katriina Honkanen, "It is historically constituted" – Historicism in Feminist Constructivist Arguments", *European Journal of Women's Studies* 2005:3, Sara Edenheim, "History out of History – a Critique of Common Concepts within (and outside) the field of history", *Forum för teoretiska interventioner* 2007:1. Detta är en fråga som dock inte behandlas i denna artikel.
- 4 Oliver Daddow, "The Ideology of Apathy: Historians and Postmodernism", *Rethinking History* 2004:3.
- 5 För ett intressant och initierat försök att utveckla hermeneutiken i linje med Derrida, se John D. Caputo, *Radical hermeneutics – repetition, deconstruction, and the hermeneutic project*, Indiana 1987. Caputo är dock väl medveten om att han tvingar in Derrida i ett fack som Derrida själv opponerar sig mot. Caputos strävan är i första hand att revidera hermeneutiken genom att lyfta fram Derridas inspiration och kritik av den senare Heidegger och hans närvarons metafysik.
- 6 Appleby, Hunt, Jacobs hävdar att deras forskning fokuserar på *hur* snarare än *varför*, men deras hemvist i "postmodernistisk teori" är, som redan antytts, ifrågasatt (inte minst av dem själva).
- 7 Exempel på detta finner man upprepade gånger i Derridas texter, bland annat i samband med hans diskussion rörande det rättvisa beslutet: "[O]m handlingen bara utgörs av en enkel tillämpning av en regel, att genomföra ett program eller utföra en beräkning, då är den kanske legal, i enlighet med rätten, eller kanske metaforiskt rättvis, men det vore fel att säga att beslutet är rättvist. Helt enkelt därför att det inte har funnits något beslut i det fallet. [...] För att till exempel en domares beslut ska vara rättvist måste det inte bara följa en rättslig regel eller en allmän lag, utan det måste stå för den, bejaka den, styrka dess värde genom en tolkande, återuppräktande handling, som om lagens begränsning inte fanns dessförinnan, som om domaren själv uppfann den vid varje fall." (Jacques Derrida, *Lagens kraft: auktoritetens mystiska fundament*, Stockholm/Stehag 2005, s. 33) Just detta citat pekar även mot att historia (i form av skriven lag om det förflutna) inte bör tas hänsyn till om ett rättvist beslut ska kunna ske.
- 8 "[H]istorical consciousness [...] should be understood as a mental capacity or processor that all [sic] human beings possess and more or less consciously activate in order to orientate themselves temporally in life and to create meaning out of experiences of the past – and of expectations for the future." (Klas-Göran Karlsson, Ulf Zander (red.), *The Holocaust on Post-war Battlefields – Genocide as Historical Culture*, Lund 2006, s. 12; min anm.) "[Historical culture] refers to history as cultural artifacts considered worth handing down to posterity." (Karlsson, Zander, s. 13). För en kritik av historiserade kulturer, se Martin L. Davies, *Historics – Why History Dominates Contemporary Society*, London/New York 2006.
- 9 I sin recension av *Telling the truth about history*, riktar Scott en likartad kritik mot den historieforskning som strävar efter att tillgodose ett antaget fundamentalt mänskligt behov av minnen: "[History as the transmitter of memory] offers no solution to the problems the authors set out to address, the problems posed by the democratization of history for the truth claims of historians. How do we adjudicate among many versions of the same story? Do members of different groups – women, African-Americans, homosexuals – have privileged access to the truth of their own history? How are common standards of acceptability arrived at? What does power have to do with such standards? Can they be all-inclusive? Can common standards be set and yet leave openings for change? Can there be such a thing as a democratic disciplinary practice?" (Scott 1995, s. 334).
- 10 På ett par andra ställen är Salomon än mer tydlig på denna punkt: "[De historiska forsk-

ningsprojekt] bidrar [...] till att öka vår kunskap om och våra insikter i det förflutna.” ”Etablerandet av ny kunskap har en självklar prioritet inom historievetenskapen och styrs av vad som kan kallas ett kumulativt tänkesätt. Med nya perspektiv och fakta adderas ny kunskap till gammal, vilket i sin tur innebär att vårt vetande och vår insikt ökar.”

- 11 Även Daddow varnar för farorna med en pluraliseringens ackumulering, då han menar att den har en benägenhet att leda oss bort från de väsentliga frågorna: ”It is just as problematic to try to ward off or placate philosophers and theorists by suggesting that ‘truth’ should be pluralized in the postmodern era to make ‘truths’, as if, by adding a letter, questions about historical knowledge will magically disappear.” (Daddow 2004, s. 433)
- 12 Scott 1995, s. 330. Det är just det misstaget som uppriper från *Liberté pour l’histoire*, författad av Pierre Nora, gör när han i sin i övrigt rättmätiga protest mot att lagbefästa vad vissa händelser i det förflutna ska kallas och hur de ska tolkas, avslutar med att förklara att uppriper talar i *professionens* namn där historieämnet är den enda instansen för rimliga och testade befogenheter att namnge händelser i det förflutna. Uppriperets motto – ”En démocratie, la liberté pour l’histoire est la liberté de tous.” – visar inte enbart på en syn på det egna ämnet som ideologiskt befriat och neutralt, utan även att den kunskap som historiker producerar per automatik bidrar till alla människors bästa. Staten som konkurrent om historikernas kunskapsmonopol verkar således vara det som upprör mest i detta fall, snarare än ett ifrågasättande av kunskapsmonopol i allmänhet (se www.lph-asso.fr).
- 13 I Kleinbergs artikel återfinns Hayden Whites kritik av Derridas dekonstruktion tillsammans med en kartläggning av den strategi som bara antyds här, nämligen att bunta ihop forskare såsom de ovannämnda och tillskriva dem en och samma ståndpunkt för att på så sätt inte behöva diskutera det radikala exemplet specifikt samtidigt som man undkommer kritik för att inte ha refererat till densamma. (Kleinberg 2007, s. 117f).
- 14 Slavoj Žižek har bidragit med en, i grunden, enkel kritik mot detta facit-tänkande i en dis-

kussion om vår fantasi om tidsresor till framtiden, som jag menar lika mycket handlar om historikernas syn på *sig själv* som en representant för ”framtiden” i förhållande till sitt material: ”Vad är en resa till framtiden om inte ett sådant ’övertagande’ [av kunskap], där vi på förhand förutsätter en särskild kunskap hos den andre, en kunskap om betydelsen hos våra symptom? Vad är det, om inte just en *överföring*? Denna kunskap som den andre förmodas besitta, är en illusion. Den andre har ingen sådan kunskap, utan den etableras endast i efterhand, som en effekt av vår – subjektets – egen signifikant.” (Slavoj Žižek, *Ideologins sublima objekt*, Göteborg 2001, s. 66).

- 15 Jacques Derrida, *Positions*, London 1982, s. 57, min övers.
- 16 För en mer exakt fallstudie av postmodernistisk teori i svensk historisk forskning, se Admir Skodo: *Postmodernismens sublima objekt*, opubl. magisteruppsats, Historiska institutionen, Lunds universitet 2006. Skodo konstaterar att inte ens i de avhandlingar som aktivt positionerar sig i det postmoderna teoretiska fältet (däribland denna artikel författares avhandling) återfinns man en tillräcklig stringens mellan denna teori och den metod och frågeställning man använder sig av. Kravet att historisera – det vill säga rekonstruera meningssammanhang – är alltför stort inom det paradigmen där dessa avhandlingar har producerats och godkänts.
- 17 Scott 1995, s. 334.
- 18 I sin strävan att lugna skeptiska historiker om att postmodernismen inte är ett paradigm, återkommer Salomon ofta till vikten av att ”betona att postmodernistiskt inspirerade historiker inte ifrågasätter vikten av att försöka komma åt sanningen.” Frågan är varför det är just till sanningen Salomon ständigt återkommer? Varför inte till forskarsvaret, folkbildningen, ideologikritiken eller något annat område som de två paradigmen kan tänkas vara antingen eniga eller oeniga om? Problemet är att Salomons sanningsbegrepp är mycket otydligt. Hans sätt att formulera det – att det är någonting som ”går att komma åt” – och hans simultana försäkran att även postmodernister ägnar sig åt detta, gör mig vetenskapsfilosofiskt förvirrad. Fak-

tum är att jag inte riktigt vet hur jag ska kommentera det: påståendet att "sanningen finns där ute", är för en historiker (och för de flesta icke-religiösa människor överlag) ett meningslöst påstående som inte ger någon metodologisk vägledning. Logikens sanning är däremot praktisk och användbar, men den refererar inte till någonting annat utanför sin kontext och avgörs i första hand genom meningens giltighet – inte genom källkritik. Poängen med att hävda att ett påstående är logiskt sant är att påståendet har total och universell giltighet. Att en händelse har inträffat kan således inte "vara sant" eftersom det inte "var sant" innan händelsen inträffade. Sanning är ett begrepp som är, om man vill undvika metafysiska antaganden, reserverat för abstrakta meningar – inte för händelser. Frågan är om Salomon inte egentligen menar faktum? Att påvisa ett faktum är dock inte detsamma som att hävda en sanning. En händelse kan vara ett faktum (om det är dokumenterat) eftersom ett faktum inte har kravet på sig att alltid ha varit detsamma. En stor del av naturvetenskaplig forskning handlar just därför om att befästa, förkasta eller utveckla fakta ("syntetiska antaganden") – inte sanningar. Att påvisa faktum innebär dock, i sin minimalistiska, icke-relationella form, att inte hävda någonting alls och därför är det sällan, om ens någonsin, som historiker ägnar sig åt att enbart påvisa faktum (om det vore fallet skulle vi, inte helt olikt den livlösa mr Clay i Karen Blixens "Den odödliga historien", ägna oss åt oändliga och alltid otillräckliga sammanställningar av noterade händelser – självfallet inte ens det en stringent praktik eftersom man inte återfinner händelsen i sig i materialet, enbart dess performativa erkännande). För historiker handlar faktum om en enda sak: att påvisa att någonting har hänt – inte om hur eller varför händelsen ska återges, tolkas eller förstås. Det är en notering på ett papper som korresponderar med en annan notering på ett annat papper och utifrån det drar vi slutsatsen att det har hänt. Det är förmodligen denna möjlighet att påvisa vissa fakta som Salomon vill försäkra sig om att vi alla tror på. Och på den punkten har han rätt i att ingen poststrukturalist skulle tala emot

honom. De skulle enbart tillägga det som jag redan har antytt: historisk forskning är inte historisk på grund av de fakta som kan fastställas eftersom de meningsanspråk som historisk forskning medför inte är knutna till enskilda fakta utan alltid till antagna relationer mellan fakta. Fakta som även alltid redan dras med utvaldhetens problematik. Utifrån det verkar rädslan för den "extrema" postmodernismens ifrågasättande av sanningsanspråk ha blandats ihop med en annan rädsla riktad mot de som ägnar sig åt att förvanska och förfälska just fakta i syfte att förneka att nazisternas folk mord har ägt rum. Dessa så kallade historierevisionister ägnar sig dock inte åt postmodernistiskt influerad sofism, utan åt ohederlig positivistisk källkritik och har således ingenting med "extrem postmodernism" att göra.

- 19 Joan W. Scott, "The Evidence of Experience" i *Feminist approaches to theory and methodology*, New York 1999.
- 20 Se i synnerhet material från kampanjen om brott mot mänskligheten under kommunistiska regimer, 2008. Det historikerupprop som följde i kölvattnet av denna kampanj var till stor del inriktat på att kampanjen svartmålade all politisk aktivism vänster om Socialdemokraterna, men framstod även delvis som ett försvar för "fri historisk forskning" i förhållande till "statligt styrd forskning". Det sistnämnda ställningstagandet påminner således mer om det franska uppropet (se not 12) och gav förmodligen upphov till att spänningen på uppropet blev bredare än väntat.
- 21 Det marxistiska spöket är Derridas begrepp. Han använder det för att visa på hur vår samtid, i brist på insikt om dessa spöken, drivs av ett behov att ge det förflutna en mening som syftar till att förtränga andra (icke)meningar, andra (o)möjligheter, såsom exempelvis marxismen (Jacques Derrida, *Spectres de Marx: l'état de la dette, le travail du deuil et la nouvelle Internationale*, Paris 1993). Statsvetaren Wendy Brown beskriver behovet av att lära sig att leva med "spöken" i följande ordalag: "Att lära sig att leva utan all denna rekvisita [historiska "detaljer"] innebär i sin tur att lära sig att tillämpa en etisk hållning och att sträva efter politisk rättvisa inom en värld

som är kontingent, oförutsägbar, inte helt vetbar och styrd av vare sig yttre krafter eller av inre logik. [...] Spöken utgör således sinnesbilden av ett postmetafysiskt sätt att leva; ett sätt att leva som är genomsyrat av element – kan vi kalla dem för 'materiella villkor'? – som inte stor under vårt inflytande och som inte heller kan tyglas av några förnufts-, utvecklings-, framstegs-, eller strukturprojekt. Spöken gestaltar det omöjliga i att, genom endera

kunskap eller handling, behärska det förflutna eller samtiden. De gestaltar nödvändigheten i att förstå vissa av det förflutnas implikationer för samtiden endast som spår eller effekter (snarare än som strukturer, axiom, lagar eller determinationslinjer) och att förstå till och med dessa som ombytliga." (Wendy Brown, "Specters and Angels: Benjamin and Derrida", i *Politics out of History*, Princeton 2001, s. 145 f.; min övers.).

